

UOT 33

TƏSƏRRÜFAT SUBYEKTİNİN DAXİLİ AUDİT SİSTEMİNİN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ MƏSƏLƏLƏRİ

Ülkər FƏTƏLİYEVƏ*

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 4 iyun 2024; çapa qəbul edilmişdir: 29 sentyabr 2024; online-da çap edilmişdir: 11 dekabr 2024.

Received: 4th of June, 2024; accepted: 29th of September, 2024; published online: 11th of December, 2024.

Açar sözlər: *daxili audit, təşkili prinsip, daxili sənədlər, daxili audit metodologiyası, daxili audit sistemi, nəzarətin təşkili*

Giriş

Biznes fəaliyyətinin müasir şərtləri və qaydaları, texnologiyanın inkişafı, eləcə də rəqabətin artması alətlərindən biri daxili audit və nəzarət olan şirkətdə korporativ idarəetmənin rolunun artmasına kömək edir və bir çox müəssisələri maliyyə təhlükəsizliyi müəssisələrinə birbaşa cavabdeh olacaq ixtisaslaşmış strukturlar yaratmaq barədə düşünməyə vadar edir. Son vaxtlara qədər Azərbaycan müəssisələrinin sahibləri və menecerləri arasında onların biznes strukturunda rolu və yeri haqqında dəqiq bir anlayış yox idi. İndi getdikcə daha çox şirkət daxili audit və nəzarət xidmətləri yaradır. Müasir daxili audit və nəzarət müxtəlif və irimiqyaslı vəzifələri yerinə yetirməyə qadirdir. Daxili audit və nəzarət müəssisənin üzləşdiyi risklərin idarə edilməsi prosesində (məsələn, yeni sistemlər tətbiq edərək) müəssisənin əməliyyat sisteminin etibarlılığının və səmərəliliyinin (maliyyə, əməliyyat nəzarəti, siyasət və proseduralara uyğunluğun monitorinqi) qiymətləndirilməsi ilə bağlı fəaliyyətlərdir. Daxili audit və nəzarət davamlı, perspektivli bir prosesdir və vəzifəsi şirkət rəhbərliyinə məqsədlərinə ən effektiv şəkildə nail olmaqda kömək etməkdir. Eyni zamanda, şirkətin daxili nəzarət xidmətinin nəticələrinin əsas müştəriləri və istehlakçıları sahibləri (idarə heyəti), yüksək səviyyəli rəhbərlər və müxtəlif səviyyəli menecerlərdir. Daxili auditin və nəzarətin təşkili ilə bağlı məsələlər milli və qlobal iqtisadiyyatın böhranı şəraitində aktualdır.

1. Daxili auditin səmərəli təşkilinə nəzəri baxışlar

Daxili audit müstəqil, qərəzsiz və obyektiv qiymətləndirmə və ya idarəetmə sistemi olub, risklərin idarə edilməsinə və idarəetmənin effektivliyinə sistemli və nizam-intizamlı yanaşma tətbiq etməklə, təşkilatın fəaliyyətindən faydalanaraq onu təkmilləşdirmək və təşkilata məqsədlərinə çatmaqda kömək etməkdir. Beləliklə, rəhbərliyin daxili auditdən və nəzarətdən daha dolğun iş gözləməsi, nəzarətin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi, nəzarətin yeni alət, metod və üsullarından istifadə zərurəti daxili auditin daha səmərəli təşkilini vurğulayır [5, s.121-122]. Daxili auditorlar audit fəaliyyətini, onun effektivliyini qiymətləndirir və istifadə olunan metodun cari və ya potensial riskləri azaltmaq üçün kifayət olub-olmadığını müəyyən edirlər. Qlobal iqtisadiyyata inteqrasiya prosesində olan Azərbaycan

* magistrant, Bakı Avrasiya Universiteti
e-mail: ulker.feteliyeva2@gmail.com

<https://doi.org/10.30546/25194011.2024.13.5.0197>

iqtisadiyyatında korporativ idarəetmə prinsipləri və daxili auditin əhəmiyyəti getdikcə aktuallaşır. Bunun üçün beynəlxalq təcrübəyə əsaslanaraq sahibkarlıq subyektlərində müvafiq struktura uyğun nəzarət sisteminin yaradılması çox vacibdir. Təşkilati-hüquqi kontekstdə daxili audit hər bir təsərrüfat subyekti üçün onun maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla müstəsna bir bölmədir [2, s. 123].

Fikrimcə, daxili audit sisteminin əsasını təşkil edən müstəqillik prinsipindən çıxış edərək, sistemin aşağıdakı əsas nəzəri, iqtisadi, təşkilati, texniki və hüquqi aspektlərini müəyyən etmək olar:

a) hər bir təsərrüfat subyekti daxili audit sisteminin yaradılması zamanı geniş seçim imkanına malikdir;

b) daxili audit vahid uçot məlumatlarına (maliyyə, vergi, idarəetmə uçotu) əsaslanmalıdır;

c) idarəetmə və daxili audit sistemləri (məsuliyyət mərkəzləri və fəaliyyət növü üzrə diferensial nəzarət) qarşılıqlı funksional şəkildə fəaliyyət göstərməlidir;

d) daxili audit sistemi biznesin inkişafı məqsədlərinə uyğun olaraq operativ, taktiki və strateji baxımdan çevik olmalıdır;

e) daxili auditorların müstəqilliyi funksional, təşkilati, hüquqi, metodoloji və etik kateqoriyadır.

Beləliklə, daxili audit xidməti mövcud nəzarət sisteminin effektivliyini və təsərrüfat subyektində idarəetmənin effektivliyini biznes prosesləri, biznes və maliyyə riskləri vasitəsilə qiymətləndirməli, həmçinin biznesin inkişafı məqsədlərinə çatmaq üçün maneələri müəyyən etməlidir. Daxili audit iqtisadi qeyri-müəyyənlik şəraitində ehtiyaclarımızı təşkilatın sahiblərinə və rəhbərliyinə nümayiş etdirmək imkanı verir.

2. Daxili audit xidmətinin yaradılması üçün ilkin şərtlər

Daxili auditin müasir vəzifələrindən biri təşkilatın ümumi fəaliyyətində müəyyən paya malik olan biznes bölmələrinin effektivliyinin qiymətləndirilməsidir. Buna görə də, təşkilatın və onun bölmələrinin səmərəliliyini artırmaq üçün imkanların axtarışı prinsipinin həyata keçirilməsi daxili auditin tərkib hissəsidir. Buna görə də, daxili auditin təşkilatında onun mürəkkəb xüsusiyyətləri -obyektləri, subyektləri, nəzarət sahələrini və belə auditin aparılması mexanizmlərini özündə birləşdirən xüsusiyyətlər getdikcə daha çox əhəmiyyət kəsb edir. Xüsusilə, daxili audit obyektləri təsnif edilərkən bütün daxili nəzarət obyektləri araşdırılmış və müəyyən edilmişdir ki, ənənəvi maliyyə uçotu obyektləri ilə yanaşı, idarəetmə uçotu obyektləri də daxili audit sisteminin zəruri elementləridir. Hazırda sahibkarlıq subyektlərində daxili audit orqanlarının yaradılması üçün real ilkin şərtlər mövcuddur və bunu *cədvəl 1*-dən görmək olar.

Daxili audit obyektlərinin təklif olunan təsnifatı onun təşkilati strukturunun və təsərrüfat subyektinin fəaliyyətinin (idarəetmə uçotunun obyektləri), habelə onun uçot sisteminin (maliyyə uçotu və hesabatının obyektləri) xüsusiyyətlərini nəzərə alır. Tədqiqatlar göstərmişdir ki, ərazi baxımından ayrı-ayrı təsərrüfat vahidlərinin şaquli inteqrasiya olunmuş strukturlarında nəzarət hüquqları mülkiyyətin idarə edilməsi hüquqlarından ayrılır. Bu strukturlarda idarəetmə səlahiyyətlərinin sahibkarlıq subyektlərindən ayrılması şərti ilə daxili auditin təşkilinin xüsusiyyətlərini qeyd etməyimiz məqsədəuyğun görünür ki, bu da nəzarət hüququnun sistem vasitəsilə əmlakı idarə etmək hüququndan ayrılması ilə özünü göstərir. Fikrimcə, daxili auditin təşkilinin təkmilləşdirilməsi iyerarxik sistemin xüsusiyyətlərini nəzərə almalı, bütün subyektlər tərəfindən daxili auditin təşkili üçün normativ hüquqi aktların, qayda və metodların standartlaşdırılmasını təmin etməli, maliyyə və idarəetmə fəaliyyətinin qiymətləndirilməsində qeyri-müəyyənliyi aradan qaldırmalıdır. Əsas istiqamətlərin fərqli xüsusiyyəti onların əhəmiyyət səviyyəsinin müəyyən edil-

məsi və təsdiq edilməsidir. Daxili auditin informasiya tələbinin səviyyəsi hər bir əsas sahədə xətanın vacibliyini bildirir. Kritik əhəmiyyət onun zəruriliyi anlayışı kimi müəyyən edilir; onun ötürülməsi və ya təhrif edilməsi istifadəçiləri çaşdırma bilər. Daxili auditdə məlumatın əhəmiyyəti onun subyektləri tərəfindən müəyyən edilir. Hər bir məlumat daxili auditor üçün vacibdir, lakin yalnız yüksək rəhbərlik üçün faydalı olan məlumatlar idarəetmə qərarlarına təsir göstərir. Biz əhəmiyyəti əsas sənaye hesabatları və əsas biznes əməliyyatları baxımından təsnif etdik və bu halda artıqlıq məlumatın düzgünlüyünə dair rəyin formalaşmasına təsir göstərə bilər [6, s. 95-96].

Cədvəl 1

Daxili audit xidmətinin yaradılmasının ilkin şərtləri

Zərurətdən irəli gələn ilkin şərtlər	Təşkilatdan irəli gələn işərtlər
Aşağıdakı bölmələrə münasibətdə yuxarı bölmələrdə qanunla tənzimlənən nəzarət funksiyalarının mövcudluğu	Təşkilati strukturun istənilən səviyyəsində faktiki fəaliyyət göstərən tənzimlənən daxili nəzarət orqanının olmaması.
Fəaliyyətin artması və onun növlərinin şaxələndirilməsi	İdarəetmə nəzarətinin unudulmaz əhəmiyyətlərinin olması.
İdarəetmənin müxtəlif səviyyələri arasında tənzimlənməyən qarşılıqlı əlaqələr və qarşılıqlı əlaqə	Şaquli və üfüqi komponentlər boyunca sistemdə müəyyən daxili nəzarət funksiyalarını yerinə yetirən müxtəlif tənzimləyici orqanların faktiki fəaliyyəti.
Daxili nəzarətin təşkili üçün vahid konsepsiyanın olmaması.	Daxili audit funksiyalarını yerinə yetirən müxtəlif strukturların və funksional bölmələrin faktiki fəaliyyəti.

Mənbə: Müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Planlaşdırma mərhələsində ən mühüm proses əsas və mühüm istiqamətlər üzrə illik audit planının formalaşdırılmasıdır ki, bu da coğrafi cəhətdən paylanmış daxili audit xidmətləri üçün vahid informasiya məkanını təmin etmək üçün daxili auditlərin aparılması zamanı praktiki əhəmiyyət kəsb edir. Üçüncü mərhələdə daxili audit hər bir əsas sahə üzrə xüsusi audit planı hazırlamaqla auditə hazırlaşır. Bu mərhələdə xidmət rəhbərliyi öz peşəkar səriştəsinə əsaslanaraq, hər bir əsas sahə üzrə yoxlamaya cavabdeh şəxsləri təyin edir. Bu tədqiqatın nəticəsi olaraq işçi audit proqramı tərtib edilir və audit proseduraları proqramda ətraflı təsvir edilir, audit sübutlarının toplanması metodologiyası əsas istiqamətlərə bölünür. Audit mərhələsində auditorlar audit proqramını həyata keçirir və mənim audit proseduralarını yerinə yetirirlər. Onlar həmçinin nəticə və tövsiyələrin əsasını təşkil edən iş sənədlərini yazmaqla audit sübutlarını toplayırlar.

Daxili audit metodologiyası

Mərhələlər	Proseslər	Alınan nəticələr	keyfiyyətə nəzarət üçün məsul şəxs
1.Daxili qaydaların qorunması	Daxili	Daxili audit xidməti haqqında əsasnamələr	Audit üzrə komitə
2. Planlaşdırma	Qaydalar	Sənədlərin dövriyyə qaydaları	Audit üzrə komitə
3. Baxışa hazırlıq	Həyata keçirilmə	Yoxlamaların əsas sahələrinin xarakteri haqqında Əsasnamə.	Daxili audit xidmətinin idarə edilməsi
4.Baxışların keçirilməsi	Əsaslı zonaların ayrılması	İllik yoxlama planı	Daxili auditlər
5.Nəticələrin formalaşması	Əsas sahələrin ayrılması	İnformasiyaların yoxlanılması	Daxili auditlər
1. Maliyyə məlumatlarının etibarlılığına dair rəy. 2.Daxili nəzarət sisteminin effektivliyinə dair nəticə. 3.Struktur bölmənin səmərəliliyi haqqında rəy.		Daxili Audit Xidmətinin Audit Komitəsinin rəhbərliyi	
6.Nəticələrin təhlili	Daxili auditin səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi	Metodologiyanın mümkünlüyü və ya pozulması haqqında nəticə. Daxili auditin effektivliyinə dair nəticə.	Audit üzrə komitə
Auditorun tövsiyələrinin yerinə yetirilməsinin qiymətləndirilməsi		İdarəetmə qərarlarının icra aktı	Daxili audit xidmətinin idarə edilməsi

Mənbə: Müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Daxili auditorlar məqsədləri nəzərdən keçirmək, uyğunsuzluq halında yarana biləcək məsələləri şərh etmək və bu cür məsələləri rəhbərliyə çatdırmaq üçün məsuliyyət daşıyırlar. Başqa sözlə, daxili auditorlar müəssisənin əsas strukturunun potensial problemlərə davamlı olmasını təmin edirlər. Daxili audit xidməti [7, s. 151-166] ilə qarşılıqlı əlaqə qaydalarını tənzimləyir:

1. *Təsərrüfat subyektinin rəhbərliyi və mülkiyyətçilərin nümayəndələri ilə* – məqsədlərə, hesabatlara, audit nəticələrinə dair məlumatlara düzəlişlər etmək, idarəetmə sahəsində tövsiyələr;

2. *Mühasibat uçotu* – xarici hesabatların hazırlanması, maliyyə-təsərrüfat fəaliyyəti ilə bağlı göstəricilərin öyrənilməsi, mühasibat uçotu və maliyyə hesabatlarının hazırlanması üzrə məsləhətlərin verilməsi, mühasibat uçotu sisteminin səmərəliliyinin və etibarlılığının qiymətləndirilməsi, inventarlaşmada iştirak, mühasibat və vergi qanunvericiliyində baş verən dəyişikliklər barədə məlumatların verilməsi;

3. *Planlaşdırma təsərrüfat vahidləri ilə* – cari norma və standartların yoxlanılması,

qiymətgöymanın əsaslılığının, ştat cədvəlinin əsaslılığının yoxlanılması, planlaşdırılmış təsərrüfat işlərinin yerinə yetirilməsi üçün tövsiyələrin verilməsi;

4. *İstehsalat şöbələri və idarəetmə strukturları ilə* – təsərrüfat fəaliyyətinin risklərinin qiymətləndirilməsi üçün lazımi məlumatların əldə edilməsi, planların icrasının yoxlanılması, maddi resursların sərfiyyatının sürətinin yoxlanılması, keyfiyyətsiz məhsullarla bağlı şikayətlərin təhlili, normaların dəyişdirilməsi barədə məlumat və standartlar, habelə texnoloji rəqlamentlər - nizam-intizamın saxlanması;

5. *İnformasiya texnologiyaları mütəxəssisləri* – informasiya təhlükəsizliyi və məlumatların mühafizəsinə nəzarət proseduralarının tətbiqi, onların mütəmadi olaraq nəzərdən keçirilməsi və uyğunluğunun qiymətləndirilməsi;

6. *Hüquq xidmətləri* – hüquqi işlərin və hazırlanmış normativ sənədlərin qiymətləndirilməsi, aşkar edilmiş pozuntuların, sui-istifadələrin və oğurluqların qiymətləndirilməsi.

Ümumiyyətlə, daxili auditin idarəetmə sistemi ilə ən azı aşağıdakı əlaqələri əhatə edir: işçilər arasında onların öz fəaliyyətlərini necə yerinə yetirmələri ilə bağlı əks əlaqə; menecerlərin, əməliyyat bölmələrinin və məsuliyyət mərkəzlərinin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi; əməliyyat bölmələrinin fəaliyyəti, fəaliyyəti və nəticələri arasında əks əlaqə. Müvafiq olaraq belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, daxili auditin daxili konsepsiyası və onun inkişafı vahid iqtisadi və uçot məkanının müasir konsepsiyasına, operativ, taktiki və strateji idarəetmə konsepsiyasına əsaslanmalıdır. Prinsiplər və konsepsiyalar daxili audit metodologiyasının prosedur tərəfini müəyyən edir [4, s. 104-105]. İqtisadi ədəbiyyatda daxili auditin əsas prinsiplərinə aşağıdakılar daxildir: sistemlilik, tamlıq, dürüstlük, qanunauyğunluq, qanunauyğunluq, funksional müstəqillik, obyektivlik, vaxtlılıq, məqsədəuyğunluq və səmərəlilik.

Fikrimcə, müasir iqtisadi ədəbiyyatda daxili auditin müstəqilliyi kimi fundamental prinsipə kifayət qədər diqqət yetirilmir. Bununla belə, müstəqillik prinsipinin nəzəri, iqtisadi, təşkilati, hüquqi və texniki tərəfləri böyük əhəmiyyət kəsb edir. Daxili audit təşkilatının təkmilləşdirilməsi tənzimləyici dəstəyi tələb edir və mənəcə, buna üç pilləli sistem kimi baxmaq olar. Birinci səviyyə “Daxili audit haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq daxili nəzarətin və auditin təşkilini nəzərdə tutur. İkinci səviyyə daxili auditin normativ bazası şirkət daxilindəki normativ sənədlərdən ibarətdir. Bu səviyyənin əsas sənədləri bunlardır: Daxili Audit Departamenti haqqında Əsasnamə (buraya şöbənin strukturu, şöbənin vəzifələri, funksiyaları, hüquqları, vəzifələri və s. kimi məsələlər daxildir); daxili audit şöbəsinin işi üzrə siyasət (konseptual məsələlər, müddəalar və fərziyyələr burada göstərilir); daxili auditorların vəzifə təlimatları (burada işçinin hüquqları, vəzifələri və məsuliyyətləri göstərilmişdir); təlimatlar və tövsiyələr (daxili auditin məqsədlərinə nail olmaq üçün istifadə olunan əsaslandırma metodları və üsulları). Üçüncü səviyyə daxili audit qaydaları, daxili audit standartları, habelə müvafiq sənədlər (metodologiyalar, təlimatlar, iş qrafikləri, iş sxemləri və s.) ilə təmsil olunur. Bu səviyyədə sənədlər daxili audit şöbəsi tərəfindən hazırlanır. Tədqiqata əsasən belə nəticəyə gəlmək olar ki, Azərbaycanda daxili auditin normativ tənzimlənməsi hər üç səviyyədə təkmilləşdirilməyi tələb edir [3, s. 34-36]. I səviyyə – daxili audit haqqında qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi tələb olunur; II səviyyə – Tədqiqatlar göstərir ki, şirkətdaxili hüququn yaradılması imkanından sahibkarlıq subyektləri çox az istifadə edirlər. “Daxili audit haqqında” Əsasnaməyə uyğun olaraq [1] təsərrüfat subyektinin ayrıca forması onun fəaliyyətini tənzimləyən sənədlərin formalarının, strukturunun və məzmununun təkmilləşdirilməsi obyektini olaraq qalır; III səviyyə – əsas daxili audit standartlarının hazırlanmasını tələb edir.

Nəticə

Hesab edirik ki, öz xüsusi daxili audit standartlarımızı hazırlamaq zərurəti təkcə

məqsəd və vəzifələrdəki fərqlərlə deyil, həm də daxili audit fəaliyyətinin xüsusiyyətləri ilə, eləcə də müxtəlif səviyyəli tədqiqatlar və nəticələrin dəqiqliyi ilə bağlıdır. Müəllif hesab edir ki, maliyyə-iqtisadi sahədə nəzərə alınan daxili auditin uçotunda təklif olunan hüquqi nəticələr daxili auditin məzmununun başa düşülməsinə geniş aydınlıq gətirəcək. Xüsusilə, xidmət sahələrində daxili audit sahələrinin təşkili ilə bağlı müəllif tərəfindən verilən metodiki məsləhətlər xidmət sahələrinin qarşısında duran aktual məsələlərin həllində və daxili audit funksiyasının fəaliyyətinin sənədləşdirilməsində xüsusi əhəmiyyət kəsb edəcəkdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Daxili audit haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı şəhəri, 22 may 2007-ci il, №332 (<https://e-qanun.az/framework/13241>).
2. Rzayev Q.R. Beynəlxalq mühasibat uçotu və audit. Dərs vəsaiti. Bakı: Adiloğlu, 2016, 384 s.
3. Səfərov S. Bütçə sistemi və onun idarə olunması. Bakı: Mütərcim, 2014, 95 s.
4. Пучкова С.И. Бухгалтерская (финансовая) отчетность. М.: ФБК-Пресс, 2014, 272 с.
5. Терехов А.А. Контроль и аудит. М.: Юрат, 2015, 158 с.
6. Шермет А.Д. Аудит. Москва: М.: ИНФРА-М. 2011, 345 с.
7. Wood D.A. Corporate Managers' Reliance on Internal Auditor Recommendations // Auditing: A Journal of Practice & Theory, 2012, 31(2), p.151-166.

Резюме

Фаталиева Улькар

Вопросы совершенствования системы внутреннего аудита субъекта бизнеса

В статье говорится об особенностях совершенствования системы внутреннего аудита в кредитных организациях. В процессе организации деятельности службы внутреннего аудита кредитной организации необходимо обеспечить соблюдение нормативных требований, отражающих непрерывность деятельности, независимость и беспристрастность службы внутреннего аудита, профессионализм сотрудников. внутренние аудиторы. Целью внутреннего аудита является комплексная оценка его объектов, что определяет одну из основных функций аудита – оценку. Обеспечение комплексной реализации оценочной функции внутреннего аудита требует определения организационных принципов и подходов при ее реализации. Основным условием самостоятельной деятельности внутреннего аудита и эффективной реализации функции оценки является организация, основанная на двойственном подчинении: функциональном - совету директоров (наблюдательному совету) по мере подотчетности, распорядительно - исполнительным органам. кредитной организации в соответствии с ее организационно-распорядительной подчиненностью. На первый взгляд такой подход к организации внутреннего аудита может быть воспринят как противоречие, но, на наш взгляд, именно разделение подотчетности внутреннего аудита позволяет решить задачи комплексного аудита. В результате можно предположить, что принцип двойственности подчинения является основным при организации внутреннего аудита. В новом контексте обоснована необходимость более широкого изучения внутреннего аудита как отдельной области научной инфраструктуры. Изучение современного состояния внутреннего аудита, решение проблем является важным фактором для организации рынка аудиторских услуг на более цивилизованной основе и развития здоровой конкуренции. В исследовании были рассмотрены направления развития, перспективы, научные и практические аспекты внутреннего аудита в Азербайджане, и выдвинутые в этом направлении предложения имеют особое значение для будущего развития аудита. При этом определяются сущность и содержание методологических проблем проведения внутреннего аудита в экономических структурах. В новом контексте обоснована необходимость более широкого изучения внутреннего аудита как отдельной области научной инфраструктуры. Изучение современного состояния внутреннего аудита, системное исследование

его проблем является важным фактором для организации рынка аудиторских услуг на более цивилизованной основе и развития здоровой конкуренции. В ходе исследования были изучены направления, развития, перспективы, научные и практические аспекты внутреннего аудита в Азербайджане, и предложения, сделанные в этом направлении, имеют особое значение для дальнейшего развития внутреннего аудита.

Ключевые слова: *внутренний аудит, организационный принцип, внутренние документы, методология внутреннего аудита, система внутреннего аудита, организация контроля*

Summary

Fataliyeva Ulkar

Issues of Improving the Internal Audit System of the Business Subject

The article talks about the features of improving the internal audit system in credit institutions. In the process of organizing the activity of the internal audit service of the credit institution, it is necessary to ensure compliance with the normative requirements that reflect the continuity of the activity, the independence and impartiality of the internal audit service, and the professionalism of the internal auditors. The purpose of the internal audit is a comprehensive assessment of its objects, which determines one of the main functions of the audit - assessment. Ensuring the comprehensive implementation of the evaluation function of the internal audit requires the determination of organizational principles and approaches in its implementation. The main condition for the independent activity of the internal audit and the effective implementation of the assessment function is the organization based on the duality of subordination: functional - to the board of directors (supervisory board) due to accountability, administrative - executive bodies. of the credit institution according to its organizational and administrative subordination. At first glance, such an approach to the organization of internal audit may be perceived as a contradiction, but in our opinion, it is the division of accountability of internal audit that allows us to solve the problems of a comprehensive audit. As a result, it can be assumed that the principle of duality of subordination is the main one during the organization of internal audit. In the new context, the need for a wider study of internal audit as a separate area of scientific infrastructure is justified. Studying the current state of internal audit, solving problems is an important factor for organizing the market of audit services on a more civilized basis and developing healthy competition. In the study, the development directions, perspectives, scientific and practical aspects of internal audit in Azerbaijan were examined, and the proposals put forward in this direction are of particular importance for the future development of audit. At the same time, the essence and content of the methodological problems of conducting internal audit in economic structures are determined. In the new context, the need for a wider study of internal audit as a separate area of scientific infrastructure is justified. The study of the current state of internal audit, the systematic investigation of its problems is an important factor for the organization of the market of audit services on a more civilized basis and the development of healthy competition. During the research, the directions, developments, perspectives, scientific and practical aspects of internal audit in Azerbaijan were studied, and the proposals made in this direction are of particular importance for the further development of internal audit.

Keywords: *internal audit, organizational principle, internal documents, internal audit methodology, internal audit system, organization of control*

Redaksiya heyətinin üzvü i.e.d., prof. Həsənli Yadulla Həmdulla oğlunun rəyi əsasında çapa məsləhət görülmüşdür.